

Zitierhinweis

Jiroušek, Bohumil: Rezension über: Roger Chickering, Karl Lamprecht. Das Leben eines deutschen Historikers (1856–1915), Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2021, in: Český časopis historický, 2021, 1, S. 175-177, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/159f7f53c4944fcbb97a4672f1037b35>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

Roger CHICKERING

Karl Lamprecht. Das Leben eines deutschen Historikers (1856–1915)

Stuttgart, Franz Steiner Verlag 2021, 692 s., ISBN 978-3-515-09407-8 (print), 978-3-515-12901-5 (e-book).

K české historiografii velké metodologické spory spíše nepatří, většinou vedeme spory jen o interpretaci té které historické události, jakkoli bychom dokázali dílčí výjimky najít (spor o smysl českých dějin, Jan Slavík a jeho diskuse o metodologii apod.). Metodologické spory většinou sledujeme v zahraničí, případně je recipujeme v českém prostředí z konzervativních pozic. To je i případ sporů okolo Karla Lamprechta a jeho pohledu na dějiny, které propukaly na konci 19. století v sousedním Německu.

Antonín Rezek spolu s Jaroslavem Gollem navrhovali Josefu Pekařovi, že by měl svůj studijní pobyt směřovat ke Karlu Lamprechtovi do Lipska, on si však raději vybral Maxe Lenze a Berlín.¹ Přesto Pekař v Českém časopise historickém o sporu o individualismus a kolektivismus v německém dějepisce informoval,² opíral se však spíše o myšlenky Rudolfa von Scala (jeho sjezdovou přednášku o individualismu a socialismu) než přímo o Lamprechta.³ To bylo nejspíše důvodem (opomineme-li jeho přátelství s Gollem), proč Pekařovo stanovisko zůstalo relativně konzervativní, klonící se spíše k individualismu, jakkoli si později Pekař pro pochopení kolektivních fakt cestu rozhodně neuzavřel. V každém případě tím Lamprechtovo jméno vstoupilo i do české historiografie. Později při pobytu v Lipsku Pekař Lamprechtův seminář alespoň navštívil. Byl nadšen velikostí prostor i knihovny, méně už zastoupením literatury k slovanským dějinám a k Rakousko-Uhersku.⁴

Vědomí významu Karla Lamprechta však v čase narůstalo a vznikla i rozsáhlá lamprechtovská literatura, do níž aktuálně vstoupilo německé vydání Lamprechtovy biografie z pera Rogera Chickeringa. Ta je obsáhle přepracovaným a o řadu v mezidobí nově objevených pramenů doplněným vydáním jeho starší biografie, vydané anglicky.⁵

Roger Chickering, emeritní profesor Georgetown University, se Německem 19. a 20. století zabývá již od studií na Stanfordu u Gordona A. Craiga. Zajímal ho politické dějiny a dějiny válek, dějiny akademických institucí a vědecké spory. Jeho přístup k Lamprechtově biografii je velmi komplexní, zahrnující široké souvislosti tehdejšího společenského, politického a kulturního života, včetně proměn akademických institucí.

1 Viz Josef HANZAL, *Josef Pekař: život a dílo*, Praha 2002, s. 51.

2 Josef PEKAŘ, *Spor o individualismus a kolektivismus v dějepisce*, ČČH 3, 1897, s. 146–160.

3 Zdeněk KALISTA, *Josef Pekař*, Praha 1994, s. 145, který však uvádí nepřesně jméno Rudolfa von Scala – k němu viz Roger CHICKERING, *Karl Lamprecht. Das Leben eines deutschen Historikers (1856–1915)*, Stuttgart 2001, s. 315, 336, kde vysvětluje i odlišnosti v názorech Scalových a Lamprechtových.

4 Josef KLIK (ed.), *Listy úcty a přátelství. Vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře*, Praha 1941, s. 347, J. Pekař J. Gollovi 12. 9. 1902.

5 Roger CHICKERING, *Karl Lamprecht. A German Academic Life (1856–1915)*, New Jersey 1993.

Autor si však v německém vydání především uvědomil obrovský posun ve výzkumu kulturních dějin od doby anglického vydání své práce.⁶

Knihu o Lamprechtovi postavil na klasickém biografickém půdorysu: začíná jeho původem z rodiny maloměstského (evangelického) pastora, což ovlivnilo jeho elitní vzdělání i osamělost dítěte ze „znamenité“ rodiny, z honorace městečka. Po gymnaziálních studiích ve Wittenbergu následovala studia na univerzitách v Göttingen, Lipsku a Mnichově, přičemž autor obsáhle převypravuje tehdejší styl výuky, charakterizuje jednotlivé učitele a vlivy, s nimiž se Lamprecht potkal. Zdůrazňuje, že měl široké zájmy: studoval dějiny politiky, náboženství, umění, literatury i filosofie, Ernst Bernheim ho učil porozumět textům evropského pozitivismu, ovlivnil ho Rudolf Hermann Lotze svým zájmem o dějiny idejí (*Geistesgeschichte*). V Lipsku ho zaujal Wilhelm Roscher, který je považován za otce německé historické školy národní ekonomie, což vedlo k Lamprechtově disertaci, propojující dějiny s ekonomikou (*Beiträge zur Geschichte des französischen Wirtschaftsleben im elften Jahrhundert*, 1878). Po této životní zkušenosti přišel do Mnichova, kde se zajímal o estetiku a dějiny umění, mj. studoval díla Jacoba Burckhardta. Lamprechta zajímal komplex otázek ve vztahu k minulosti: právo, hospodářství, architektura, umění, filosofie i veřejný život (s. 114).

Během dalších let ho výrazně ovlivnily – v Kolíně nad Rýnem a Bonnu – kontakty s rodinou Deichmannových a jejich přáteli, bankéřem a ekonomem Gustavem von Mevissen a historikem Moritzem Ritterem, což Lamprechta vedlo k zájmu o Porýní, o prolínání dějin a ekonomie, mj. v práci *Deutsches Wirtschaftsleben im Mittelalter* (1885–1886). Na univerzitě v Bonnu ovšem soukromý docent zřejmě neměl šanci na profesuru v oblasti historie, neboť byl v napětí s většinou tamních historiků. Vycházel spíše s ekonomy: měl tak snad šanci stát se profesorem ekonomie (s. 147–151). Možnost působení na univerzitě v Marburgu zůstala spíše nejasná. Další kariéra, profesura středověkých a moderních dějin, se mu v roce 1891 otevřela v Lipsku. Vedlo to k jeho zájmu o saské dějiny: mj. stál u zrodu Saské královské historické komise. Nicméně hlavním úkolem pro další roky se mu staly mnohosvazkové *Deutsche Geschichte*, jeho pojetí periodizace dějinných epoch ve vazbě na estetické vlivy (symbolismus, typismus, konvencionalismus, individualismus, subjektivismus), s jejichž sepsáváním začal již v Bonnu, dokončil je však až na počátku 20. století.

V mnohých pasážích se Chickering dostává k obsáhlým výkladům, které s Lamprechtovým dílem souvisejí jen do jisté míry, mj. v souvislosti s kontroverzemi okolo kulturních dějin (Eberhardt Gothein, Erich Marcks, Gerhard Seeliger aj.). Je však zřejmé, že jimi směřuje ke snaze začlenit Lamprechtovy názory do širších souvislostí proměn dobové vědy, případně naznačit spojení, např. s jeho kolegy z lipské univerzity (mj. Gerhard Seeliger). Následně pak autor rozebírá polemiky, které vyvolaly nejen první svazky jeho *Deutsche Geschichte* (Felix Rachfal, Max Lenz aj. Srovnej s. 271–397).

Jakkoli je zřejmé, že Lamprecht byl polemikami s oponenty silně vyčerpán, objevil pro sebe řadu nových podnětů, mj. spolupracoval s psychologem Wilhelmem Wundtem, filosofem Theodorem Lippsem, chemikem Wilhelmem Ostwaldem. V kooperaci mezi

6 R. CHICKERING, *Karl Lamprecht*, předmluva k německému vydání.

historií a geografii založil s Friedrichem Ratzelem historicko-geografický seminář lipské univerzity. To vše ovlivnilo další svazky *Deutsche Geschichte*, které mnohem výrazněji reflektovaly nejenom vztahy mezi hospodářskými a sociálními dějinami a hmotnou kulturou, ale do výkladů 17.–18. století zapojily mnohem více i psychologii, vztahy mezi ideální a materiální kulturou (s. 446).

S koncem 19. století se již dá hovořit o tom, že spory o Lamprechtovo pojetí dějin postupně utichaly, Lamprecht byl na vrcholu kariéry, nicméně stále hledal nové podněty. Zajímaly ho dějiny na jedné straně regionální, na druhé straně světové. Organizoval vznik semináře pro regionální dějiny a dějiny osídlení na univerzitě stejně jako vznik Institutu für Kultur-und Universalgeschichte, jako nezávislého ústavu financovaného saskou vládou. Lamprecht také hodně cestoval po světě, mj. do USA, zajímal se i o teorii kulturního rozvoje Číny.

Kolem roku 1909 byl na vrcholu pedagogické kariéry, výrazně narůstal zájem o studium u Lamprechta a on sám rád učil, měl velmi blízký vztah ke studentům (s. 505–519). Následovalo však jeho rektorské působení a angažování se v reformě vysokoškolské pedagogiky, aby univerzity mohly – řečeno jeho slovy – „*zůstat na výši doby*“, k čemuž patřila i genderová problematika – zapojení žen do vysokoškolského života.

Lamprecht si uvědomoval, že historická věda se vyjadřuje i k současnosti, zajímal ho i třídní boj a celkově napětí ve společnosti, hospodářské a sociální vztahy, mírové hnutí (Bertha von Suttner), angažoval se v problematice mezinárodního porozumění (Verband für internationale Verständigung) a kulturní obnově. Jeho angažování v politice se však mýjelo s nastupující realitou, která směřovala k první světové válce... V závěru života ještě stihl navázat kontakty s Henri Pirenem, ale poslední měsíce života byly poznamenány těžkou chorobou: Chickering shrnuje možné choroby, které ho postihovaly (choroba jater a ledvin, spekulovalo se o anémii, akutní leukémii apod.).

Třebaže se Chickering občas neubrání trochu udivenému pohledu Američana na některá evropská specifika (např. starobylost rektorských obřadů a funkce jako takové: s. 617–620) a místy obtížně hledal hranici toho, co a jak podrobně vysvětlovat z vnějších souvislostí Lamprechtova života a jeho kariéry, je zjevné, že to víceméně zvládl – samozřejmě musel počítat s různě poučeným čtenářem. Chickeringova kniha bude zřejmě na delší dobu nejpodrobnější Lamprechtovou biografií, využitelnou i pro řadu dalších badatelských témat konce 19. století, s nimiž se Karl Lamprecht během svého života setkal.

Bohumil Jiroušek

Alexander GOGUN

Stalinova komanda. Ukrajinské partyzánské jednotky v letech 1941–1944

Praha, Academia 2019, 463 s., ISBN 978-80-200-2920-1.

Kniha ruského historika působícího v Berlíně vypráví o té části protinacistického odboje v okupované Ukrajině, kterou organizovali a kontrolovali komunisté. K českým čtenářům se dílo dostalo jedenáct let po prvním ruském vydání. Překlad pořízený zkušeným Liborem